

УДК 37(477)"364" О-72

DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7495399>

НАШ ДОСВІД МЕДИЧНОЇ ОНЛАЙН ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

**Бондар О.В., Рибін А.І., Кузнецова О.В., Пацков А.О.,
Максимовський В.Є.**

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна
ovbondar0708@gmail.com, andriy.rybin@gmail.com, alenukuz000@gmail.com,
dr.patskov@gmail.com

НАШ ОПЫТ МЕДИЦИНСКОГО ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИЯ ВО ВРЕМЯ ВОЙНЫ

**Бондарь О.В., Рыбин А.И., Кузнецова О.В., Пацков А.А.,
Максимовский В.Е.**

Одесский национальный медицинский университет, г. Одесса, Украина
ovbondar0708@gmail.com, andriy.rybin@gmail.com, alenukuz000@gmail.com,
dr.patskov@gmail.com

OUR WARTIME ONLINE MEDICAL EDUCATION EXPERIENCE

Bondar O.V., Rybin A.I., Kuznetsova O.V., Patskov A.O., Maksimovskii V.E.

Odesa National Medical University, Odesa, Ukraine
ovbondar0708@gmail.com, andriy.rybin@gmail.com, alenukuz000@gmail.com,
dr.patskov@gmail.com

142

Summary/Резюме

The article describes methodological developments in teaching medical disciplines online during the war. The experience of the department of radiodiagnostics, therapy, radiation medicine and oncology of Odesa National Medical University shows that despite all the limitations of distance learning, it can be not only interesting, but also effective. The use of modern technologies in the educational process, an emphasis on lectures by leading scientific staff of the department with extensive clinical experience, an online demonstration of surgical interventions and a simulated online patient, giving students the opportunity to independently carry out projects — all this allows students to adapt and continue the educational process in the conditions of a full-scale invasion

Key words: *medical education, distance learning, training during war, online learning*

В статье изложены методические разработки по преподаванию медицинских дисциплин онлайн во время войны. Опыт кафедры лучевой диагностики, терапии, радиационной медицины и онкологии Одесского национального медицинского университета демонстрирует, что, несмотря на все ограничения дистанционного обучения, оно может быть не только интересным, но и эффективным. Использование современных технологий в образовательном процессе, акцент на лекциях ведущих научных сотрудников кафедры с большим клиническим опытом, онлайн демонстрация хирургических вмешательств и симуляционный онлайн пациент, предоставление студентам возможности самостоятельно выполнять проекты — все это позволяет

адаптироваться студентам и продолжать образовательный процесс в условиях полномасштабного вторжения

Ключевые слова: медицинское образование, дистанционное обучение, обучение во время войны, онлайн-обучение

В статті викладені методичні розробки щодо викладання медичних дисциплін онлайн під час війни. Досвід кафедри променевої діагностики, терапії, радіаційної медицини та онкології Одеського національного медичного університету демонструє, що незважаючи на всі обмеження дистанційного навчання, воно може бути не лише цікавим, а й ефективним. Використання сучасних технологій в освітньому процесі, акцент на лекціях провідних наукових співробітників кафедри з великим клінічним досвідом, онлайн демонстрація хірургічних втручань та симуляційний онлайн-пацієнт, надання студентам можливості самостійно виконувати проекти — все це дозволяє адаптуватися студентам та продовжувати освітній процес в умовах повномасштабного вторгнення

Ключові слова: медична освіта, дистанційне навчання, навчання під час війни, онлайн-навчання

Вступ

Світ продовжує випробувати нас на міцність день в день, з року в рік, від однієї історичної події до іншої. Тільки ми звикли до масочного режиму, самоізоляції, онлайн навчання та COVID19, як з'явився наступний страшний привід стрімко змінити своє життя. російсько-українська війна 2022 року – це шок, жах, біль та, безумовно, нове випробування для всіх людей. Страждають усі сторони життя: гинуть невинні цивільні люди, руйнуються сім'ї через вимушену еміграцію жінок з дітьми, зникають з землі цілі міста. Війна завдала і продовжує завдавати жахливої шкоди цивільному населенню України, і багато родин намагаються задовольнити навіть свої найнагальніші потреби, включаючи освіту. За даними Міністерства освіти України, після вторгнення Росії 24 лютого понад 1800 шкіл та університетів було пошкоджено або зруйновано. Російські війська обстріляли та бомбили численні школи, університети.

Актуальність

Освіта має основне значення для студентів під час війни. Крім навчання, школи та університети можуть дати уч-

ням рутину, зберегти відчуття «минулого мирного життя» та підключити їх до життєво важливих ресурсів, як, наприклад, охорона психічного здоров'я. На щастя, з березня 2022 року студенти Одеського національного медичного університету, як і студенти всіх ВНЗ України, отримали доступ до онлайн- та дистанційного навчання. Це зменшило прогалини у навчанні та, що важливіше, зберегло відчуття нормальності. Проте довгостроковий вплив війни на якість освіти та доступ до неї, як і раніше, викликає тривогу.

У багатьох країнах світу збройні конфлікти продовжують руйнувати не лише інфраструктуру системи освіти, а й надії та амбіції цілого покоління дітей. Враховуючи, що збройні конфлікти різняться за тривалістю, інтенсивністю та локалізацією, вони по-різному впливають на системи освіти. У звіті ЮНЕСКО «прихована криза» вказує на значний негативний вплив конфлікту на систему освіти. Цю спадщину конфлікту видно на національному та субнаціональному рівні у 19 із 25 порушених конфліктом країн, які були проаналізовані ЮНЕСКО.

Атаки на школярів, студентів та вик-

ладачів — це не лише нападки на їхнє право на освіту, а й на їхнє майбутнє. Характер конфліктів, що затягнулися, сьогодні впливає на майбутнє цілих поколінь людей. Без доступу до освіти покоління дітей, які живуть в умовах конфлікту, виросте без навичок, необхідних їм для того, щоб зробити свій внесок у розвиток своїх країн та економік, що посилить і без того відчайдушне становище мільйонів людей (<https://www.unicef.org/education-under-attack>). Безумовно, особливу тривогу у нас викликає вплив російсько-української війни на медичну освіту, а саме зниження загального рівня освіти майбутніх абітурієнтів та зниження рівня медичної освіти студентів за рахунок тривалого дистанційного онлайн-навчання, а значить відсутності практичних знань та умінь у майбутніх лікарів.

На жаль, Україна не самотня. Освіта піддається нападам по всьому світу, зростає кількість випадків збройного насильства щодо учнів, вчителів та навчальних закладів. Фактично, згідно з новим звітом Глобальної коаліції із захисту освіти від атак, у 2020 та 2021 роках щодня відбувалося в середньому шість атак на об'єкти системи освіти. Усього за цей дворічний період зареєстровано понад 5000 випадків нападу або використання шкіл у військових цілях. Внаслідок цих нападів постраждали, отримали поранення або загинули понад 9000 студентів, вчителів та науковців. У кожній із дев'яти країн було скоєно понад 400 нападів, постраждало понад 400 учнів чи викладачів. Кількість нападів збільшилася в Малі, М'янмі та Колумбії порівняно з попередніми двома роками, але зменшилась у таких країнах, як Сирія та Ємен, де конфлікт пішов на спад. З 2014 року масовані артилерійські обстріли і ракетний терор, що триває, пошкодили десятки шкіл на всій території України.

Нападаючи на об'єкти системи освіти, військові та озброєні групи бомбардують, спалюють та грабують школи та

університети, вбивають, гвалтують, довільно заарештовують та вербують студентів та викладачів. Вони використовують школи та університети у військових цілях, наприклад, як бази, казарми або тренувальні майданчики. Зброя вибухової дії, яка була використана у п'ятій частині всіх зареєстрованих нападів на освітні заклади у світі та використовувалася у багатьох нападах в Україні, мала особливо руйнівні наслідки.

Є кілька ключових кроків, які можна зробити для захисту освіти як в Україні, так і в інших країнах світу. Один із яких Україна зробила ще у 2019 році, коли схвалила та реалізувала Декларацію про безпечні школи, міжурядове політичне зобов'язання щодо захисту учнів, вчителів, шкіл та університетів в умовах збройного конфлікту. Україна також зробила важливі кроки для виконання зобов'язань щодо Декларації у розпал конфлікту 2022 року, таких як запровадження дистанційного навчання та збирання даних про напади на навчальні заклади. Освіта має бути постійно під надійним захистом в Україні, бо наші діти – школярі та студенти – це наше майбутнє. Освіта має залишатися нашим головним пріоритетом, не можна залишати це питання «на потім» - коли закінчиться війна.

З початку вторгнення Росії в Україну одесити та мешканці Одеської області чули повітряну тривогу 182 рази станом на 24 травня. При цьому загальна тривалість тривоги становила 6 днів 19 годин 39 хвилин (<https://od.vgorode.ua/news/sobytyia/a1207563-poluchi-otvet-ckolkoraz-v-odesse-zvuchala-vozdushnajatrevoha-vo-vremja-vojny>).

У перші дні війни повітряні тривоги у місті звучали 2-3 рази, а в наступні дні – від 3 до 12 разів на добу. Найдовша тривога затяглася на 4 години, середня тривалість повітряних тривоги – 64 хвилини. Найбільше тривоги за календарну добу – 6 (<https://klymenko-time.com/novosti/s-nachala-vojny-vozdushnye>).

trevogi-v-kieve-zvuchali-bolee-500-chasov/).

Методи та цілі

Принцип Паретто в умовах війни – концентрація основних знань, комунікативних навичок та освітніх інструментів, які студент може отримати в короткій термін через активні воєнні дії, щоденні повітряні тривоги, що повторюються, відсутність постійного інтернет з'вязку, відсутність доступу до професійної літератури та/або бібліотеки, відсутність можливості відпрацювати практичні навички у реальному житті. Основні складові дистанційного онлайн навчання в екстремальній ситуації: якісні сучасні лекції, онлайн-тести та клінічні завдання, симуляційний пацієнт (запис у Microsoft teams), відеофільми з демонстрацією практичних навичок, відеозаписи з операційної – викладачі передають свій досвід студентам, самостійні проекти для студентів у вигляді Pdf -презентацій, анонімне опитування студентів після закінчення циклу

Принцип Парето

Іменем італійського економіста та соціолога названо цікаву закономірність, названу принципом Парето, яка в перекладі звучить так: «20% зусиль дають 80% результату, а решта 80% зусиль — лише 20% результату». Легенда говорить, що в 1897 році Вільфредо Федеріко Дамасо Парето, розважаючись спостереженнями за посадками гороху у своєму городі, зауважив, що лише п'ята частина стручків виробляє більшу частину гороху. Цей факт його здивував, що він зазначив у дослідницьких зошитах: 20% найбільш життєздатних рослин дають 80% стиглих стручків гороху. Заінтригований Парето вирішив пошукати прояви принципу 80/20 в інших сферах життя і зрозумів, що він застосовується практично будь-де. По суті, принцип Парето - це відображення нерівномірності розподілу причин та наслідків у природі.

Правило 80/20 використовується як базова установка в аналізі ефективності будь-якої діяльності та оптимізації результатів. Правильно визначивши мінімум важливих дій, можна швидко отримати значну частину запланованого результату, у своїй подальші старання будуть не ефективні і, швидше за все, невиправдані. Співвідношення, що наводиться в законі Парето, не можна вважати безумовно точним: це швидше менімонічне правило, ніж реальний орієнтир. Хоча це не завжди 80/20, приклади підтверджують відносну стабільність пропорцій. 20% прочитаних книг, як правило, приносять 80% користі у розвиток людини. Інші 80% даремно забирають час і, можливо, погіршують зір.

Закон Парето не є звичайне теоретичне правило. Знаючи та застосовуючи цей принцип для досягнення результатів, можна визначити пріоритетні напрямки у роботі та виявити процеси, які витрачають ресурси марно. Звичайно, неможливо зробити так, щоб 1% зусиль давав 99% результату, а решту завдань не потрібно було робити зовсім. Прагнути до утопії марно, а ось досягти підвищення продуктивності цілком реально. Наш час обмежений, його ніколи не вистачить, щоб виконати всі завдання та реалізувати всі проекти, які здаються цікавими. Тому важливо зосередитись на тому, що дає найбільшу віддачу. Коли ви починаєте щось нове, особливо це стосується роботи над собою, найскладніше визначити перші кроки. Так багато курсів, можливостей, порад! Легко згорнути з шляху саморозвитку, втопивши в безодні інформації. Все, що потрібно зробити, — визначити 20% ключових дій, з яких можна стартувати на практиці. (<https://www.unisender.com/ru/glossary/zakon-pareto>)

Медицина взагалі, і онкологія зокрема вимагає знання величезної міждисциплінарної інформації, принципів діагностики, методів лікування та профілак-

тики, а також психології людини. Якщо спробувати вивчити все одразу, в найкоротші терміни, в умовах постійних повітряних тривог, проблем з інтернетом та тривалого дистанційного навчання без відпрацювання практичних навичок, результату можна не дочекатися.

Насамперед ми вирішили визначити мінімум, з яким потрібно розпочати вивчення онкології, а потім поєднати чужий досвід та експеримент. Основне завдання, що існувало перед усім колективом кафедри променевої діагностики, терапії, радіаційної медицини та онкології ОНМедУ під час російсько-української війни – дізнатися, які саме навчальні матеріали та навички можуть призвести до результату, найшвидшим шляхом. Ми проаналізували дані літератури, скористалися знаннями інших людей, як зберегти освіту під час кризи, війни чи епідемії та вибрали для себе основні напрямки нашої роботи. Закон Парето неможливо перехитрити чи перемогти. Доклавши певних зусиль, реально досягти більшого відсотка віддачі за менших зусиль.

- Гнучкість. Онлайн-навчання повинно бути зручним для всіх, у тому числі і для викладача. Студенти можуть задавати запитання чи відправляти відповіді на тести в пізній час, можуть перебувати в зонах де тривало немає світла або інтернету, зайняття може бути перервано декілька разів з приводу повітряної тривоги;
- Немає місця страху некомпетентності. Якщо замість того, щоб диктувати нескінченні класифікації хвороб, ви зможете навести студентам власні клінічні приклади лікування хворих, або пояснити що головною метою вирішення кожної проблеми є робота в команді, а саме мультидисциплінарний підхід, то більшість студентів вас зрозуміють та запам'ятають назавжди.

- Викладання передбачає емоційний процес установалення взаємин. Може видатися, що онлайн-навчання вибудовує бар'єр між студентом і викладачем, а процес викладання не приносить бажаного задоволення. Але дослідження показали, що за належним рівнем залучення його можна досягти і під час онлайн навчання.
- Активізація у студентів скритих потенціалів та спонування до самостійної роботи (проекти, доклади, презентації). Змушуючи студентів думати і ділитися своїми думками, ви даєте можливість висловитися кожному під час сумісної дискусії. Більше того, на відміну від очного навчання, у студентів є можливість дати своїм думкам «дозріти», краще розібрати нову тему та підготувати проект.
- Приділяти увагу вивченню сучасних ІТ-технологій. Настав час налагодити ці контакти, протестувати нові платформи і усвідомити, яку важливу роль вони відіграють у сучасному онлайн-навчанні. Перед початком кожного заняття або лекції потрібно переконатися, що всі студенти здатні підключитися, контент відображається якісно на всіх пристроях, це стосується і звука, і відео.
- Завжди мати запасний план на випадок технічних негараздів (повітряна тривога, відсутність світла або інтернету). Це можуть бути тести або завдання для самостійної роботи що студент може виконати пізніше та отримати оцінку. Комбінуйте різні форми навчання: візуально-наочні методи, проблемно-орієнтоване навчання, рольові ігри, елементи гейміфікації, щоб студенти не занудьгували (Sudhirb 2020; Sabzwari, 2020; Healthassembly, 2020; Boursicot, 2020).

Освітні інструменти

Перше, на що ми пропонуємо зробити акцент – це лекція. Візьмемо, наприклад, 5 класичних повноформатних лекцій згідно робочої програми циклу онкології на кафедрі променевої діагностики, терапії, радіаційної медицини і онкології Одеського національного медичного університету. Раніше деякі викладачі-лектори просто надиктовували студентам всю необхідну інформацію: етіологію, канцерогенез, статистику, сучасну класифікацію, алгоритм обстеження хворого та скорочені принципи лікування конкретної патології. Тому дуже часто лекція ставала лише процесом перенесення заміток лектора в замітки студента без проходження цього процесу через усвідомлення його обома учасниками. Не секрет, що бувають лектори з поганими навичками проведення презентації, та об'єктивно поганими презентаціями Power Point. Все це занижує цінність лекції як інструмента викладання та не може зацікавити студента.

Тому ми вирішили радикально змінити презентації, оновити формат надання інформації, доповнити презентації власними клінічними випадками та онлайн-записами хірургічних втручань лекторів-викладачів або інших членів викладацького колектива кафедри. На наш погляд, краще залишати відеореєстри включеними під час онлайн-лекції, щоб бачити ступінь залученості слухачів, а саме зацікавленість в очах студентів. Але, на жаль, реалії війни, а саме часті повітряні тривоги або слабке інтернет-покриття, можливо, вимагає від лектора обов'язковий запис лекції, щоб надати можливість відсутнім в ефірі з тих чи інших причин студентам прослухати її (Sandars J., Correia R., Dankbaar M., de Jong P., et al., 2020).

Лектор повинен настільки зацікавити студента, щоб після закінчення лекції він захотів ще більше поглибити свої знання та знайти ще більше інформації

на тему лекції в інтернеті, на професійних медичних сайтах чи онлайн-бібліотеці. Сучасна якісна онлайн-лекція повинна мотивувати та надихнути студентів, спонукати їх до подальших міркувань і обговорень, допомогти їм зрозуміти основні принципи медицини, та, можливо, закохатися у таку важку частину медицини як онкологія.

Важливо розбити лекцію на фрагменти, перериваючись на виконання невеликих цікавих завдань, ставити запитання до прослуханого матеріалу, що стимулює активне навчання. В онлайн-лекціях можна використовувати метод Flipped classroom (перевернутий клас), коли в ході лекції проводяться різні види активності з теми заздалегідь самостійно опрацьованого студентом матеріалу (це можуть бути розділи підручника, стаття або відео).

Друге, на що потрібно безумовно звернути увагу – це контроль отриманих знань. Останні два роки дистанційного навчання через пандемію covid19 виявили, на жаль, і недоліки онлайн навчання. Несумлінні студенти спекулюють на ситуації, під приводом поганого інтернету чи відсутності світла не готуються до практичних занять чи зникають з ефіру під час опитування. З цією метою ми повністю оновили базу даних тестів з кожної дисципліни, а саме – Онкологія та Паліативна хоспісна підтримка. Колективом кафедри променевої діагностики, терапії, радіаційної медицини та онкології було розроблено клінічні завдання з кожної теми дисципліни згідно з робочою програмою, що супроводжуються ілюстраційним матеріалом.

У режимі онлайн навчання існують основні принципи контролю знань, що можна реалізувати у вигляді тестів (активація наявних знань), відеокерівництво (пояснення і демонстрація), а також підсумкових перевірочних завдань (застосування набутих навичок). Безумовно, тут існують обмеження: в такому режимі

неможливо повноцінно навчити огляду пацієнта або засвоїти практичні навички (наприклад, пальпація молочних залоз, або периферичних лімфатичних вузлів, або щитовидної залози). Однак перші 2 принципи (активація і пояснення) можна ефективно застосовувати до моменту повернення до аудиторного режиму навчання, коли залишиться освоїти тільки практичний компонент (Sandars J., Correia R., Dankbaar M., de Jong P., et al., 2020). Ще одним інструментом, що підвищує зацікавленість студентів та залученість у процесі навчання, є створення освітніх ресурсів (проектів, презентацій) студентами самостійно. Крім залучення у освітній процес та отримання оцінки за проект, це дає низку інших переваг: розуміння студентами власної ефективності і експериментальне навчання.

Комунікативні навички

Поза всяким сумнівом, комунікативні навички є невід'ємним складником щоденної практики лікаря. Тому в сучасній медичній освіті в Одеському національному медичному університеті вони відіграють провідну роль. Історично комунікативні навички формувались інтуїтивно в ході щоденних обходів, роботи біля ліжка хворого. В останні десятиліття на Заході, а тепер і в Україні процес навчання комунікативних навичок зазнав певних змін, що передовсім пов'язано з обмеженням доступу студентів до хворих. Обмеження це виникло з різних причин: тут і підвищення рівня правових знань самих пацієнтів, і зміна менталітету населення в цілому, і тенденція до підвищення рівня безпеки пацієнтів. Так чи інакше, усі ці тенденції призвели до того, що на допомогу студентам приїшли «пацієнт-замінюючі» технології.

Найвідомішою такою технологією є симульовані і стандартизовані пацієнти (СП). На частіше це професійні актори, які своєю поведінкою і відповідями на запитання імітують прояви захворювань і синдромів. Спілкування з такими паціє-

нтами допомагає майбутньому лікарю удосконалювати навички збирання анамнезу, вирішення конфліктних ситуацій, повідомлення негативних новин, формує поведінкові конструкції, які в майбутньому він зможе ефективно застосовувати на практиці у спілкуванні зі справжніми пацієнтами. Більше того, методика дозволяє не тільки навчати, але і здійснювати оцінку комунікативних навичок. Станції ОСКІ за участю СП застосовуються вже багато років у всьому світі, а в останні 4 роки і в Одеському національному медичному університеті як другий етап акредитації медичних фахівців.

Традиційно методика СП передбачає очне спілкування між СП і студентами в клінічній обстановці з безпосереднім зоровим, вербальним, а часто і тактильним контактом. В умовах самоізоляції і дистанційного навчання, здавалося б, цієї технології не знайдеться місця. Але й цю методику ми почали використовувати онлайн під час війни на кафедрі променевої діагностики, терапії, радіаційної медицини і онкології завдяки лікарям-інтернам, які охоче допомагають колективу кафедри та відіграють онлайн ролі пацієнтів.

Третє, для оцінки ефективності та якості навчання в умовах дистанційного навчання ми повернулися до анонімного опитування студентів, яке проводилося на нашій кафедрі. З цією метою всі студенти V курсу після закінчення циклу Онкологія заповнювали анкету та надсилали відповіді онлайн своєму викладачеві.

Результати останніх 4 місяців дистанційного онлайн-навчання циклу Онкологія студентами V курсу Одеського національного медичного університету під час війни показали, що для більшості студентів даний формат навчання видався ефективним, цілі заняття були досягнуті, і ніхто не помітив технічних труднощів у його реалізації. Студенти самостійно відмітили, що цикл пройшов більш

Анонімне анкетування студентів V курсу

№	Питання	Відповідь
1	Як ви оцінюєте інформативність навчального матеріалу циклу ОНКОЛОГІЯ (наскільки широко та повно висвітлено питання організації онкологічної допомоги, фундаментальні аспекти канцерогенезу, сучасні методи діагностики та скринінгу, новітні методи лікування)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
2	Як ви оцінюєте рівень спілкування Вашого викладача зі студентами (уміє активізувати студентів, відповідати на запитання, готовий до роз'яснювання складних питань)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
3	Як Ви оцінюєте якість лекцій з цієї дисципліни (наскільки цікаво та доступно викладені, лектор добре володіє матеріалом)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
4	Назвіть тему лекції з усього циклу ОНКОЛОГІЯ, яка Вам найбільше сподобалася.	•
5	Як Ви оцінюєте якість викладу дисципліни (наскільки пов'язаний та логічно впорядкований навчальний матеріал, ясно викладаються основні терміни, використовуються наочні матеріали – рентгенограми та КТ/МРТ-знімки)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
6	Як Ви оцінюєте якість оцінки успішності студентів, що існує на кафедрі (клінічні завдання, тести, усне опитування)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
7	Назвіть тему з усього циклу ОНКОЛОГІЯ, яка залишилася для вас найбільш зрозумілою (найбільше сподобалася):	•
8	Виберіть, будь ласка, причину з якої ця тема залишилася для вас найбільш зрозумілою (найбільше сподобалася):	<ul style="list-style-type: none"> • Матеріал викладений дуже зрозуміло та доступно • Дуже детальне та глибоке пояснення матеріалу з використанням презентації, що супроводжується клінічними прикладами • Все повністю влаштовує. • Лектор має чудові ораторські здібності, зацікавив студентів, • Лектор в нестандартній формі представив лекційний матеріал.
9	Назвіть тему з усього циклу ОНКОЛОГІЯ, яка залишилася для вас найбільш незрозумілою або складною.	•
10	Виберіть, будь ласка, причину, з якої ця тема залишилася для вас найбільш незрозумілою або складною:	<ul style="list-style-type: none"> • Я був відсутній на лекції, а самостійно зрозуміти складно • Мені вона не цікава, тому і розбиратися я глибоко не став. • Викладач погано пояснив та не відповів на мої запитання • Дуже великий обсяг інформації, який складно швидко укласти у голові
11	Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що Ваш викладач - глибоко знає предмет і є професіоналом у своїй галузі?	<ul style="list-style-type: none"> • Так • ні • важко відповісти
12	Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що викладач творчо ставиться до своєї роботи?	<ul style="list-style-type: none"> • Так • ні • важко відповісти
13	Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що викладач об'єктивно ставиться до всіх студентів щодо оцінки їх знань?	<ul style="list-style-type: none"> • Так • ні • важко відповісти
14	У чому, на Вашу думку, гідність Цикла ОНКОЛОГІЯ, що слід обов'язково зберегти у разі його модифікації?	•
15	Як Ви оцінюєте якість роботи лаборанта (своєчасність доступу до класних кімнат та аудиторії, надання всіх електронних матеріалів циклу ОНКОЛОГІЯ)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
16	Як Ви оцінюєте загальний стан класних кімнат та аудиторій (наявність ремонту, всіх необхідних меблів для студентів, санвузол, кондиціонер, освітлення)?	<ul style="list-style-type: none"> • незадовільно • задовільно • чудово • важко відповісти
17	Додаткові коментарі та пропозиції	•

інтенсивно, продуктивно та максимально інформативно. Можливість зробити проєкт, презентацію допомогла студентам бути більш зосередженими, ніж у ході очної сесії, залученими у навчальний

процес.

Висновки

1. Війна в Україні в 21 столітті надала

нам жорстокий вирок, що наш час обмежений, його може не вистачити, щоб виконати усі завдання та реалізувати усі проекти, які здаються цікавими. Тому важливо використувати принцип Паретто і зосередитись на тому, що дає найбільшу віддачу та матиме результат вже сьогодні.

2. Освіта має залишатися нашим головним пріоритетом, не можна залишити це питання “на потім” - коли закінчиться війна. Дуже важливо зосередитись на освіті з початку кризи, бо війна створює хаос, а ми маємо думати про майбутнє.
3. Досвід кафедри променевої діагностики, терапії, радіаційної медицини та онкології Одеського національного медичного університету демонструє, що незважаючи на всі обмеження дистанційного навчання, воно може бути не лише цікавим, а й ефективним. Використання сучасних технологій в освітньому процесі, акцент на лекціях провідних наукових співробітників кафедри з великим клінічним досвідом, онлайн демонстрація хірургічних втручань та симуляційний онлайн-пацієнт, надання студентам можливості самостійно виконувати проекти — все це дозволяє адаптуватися студентам та продовжувати освітній процес в умовах повномасштабного вторгнення.

Література/References

1. Петінова О. Б. Соціологія: навчальний посібник / О. Б. Петінова. – Одеса: Видавництво «Магістр», 2019. – 260 с.
Petinova O. B. Sociology: study guide / O. B. Petinova. – Odesa: Magister Publishing House, 2019. – 260 p.
2. Arandjelovic, A, Arandjelovic, K., Dwyer, K., & Shaw, C. (2020). COVID-19: Considerations for Medical Education during a Pandemic. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 87. DOI: 10.15694/mep.2020.000087.1

3. Boursicot, K., Kemp, S., Ong, T., Wijaya L., & et al. (2020). Conducting a high-stakes OsCE in a COVID-19 environment. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 54. DOI:10.15694/mep.2020.000054.
4. Fawns, T., Jones, D., & Aitken G. (2020). Challenging assumptions about “moving online” in response to COVID-19, and some practical advice. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 83. DOI: 10.15694/mep.2020.000083.1
5. Eachempati, P., & Ramnarayan, K. (2020). Ten maxims for out of class learning to outclass the academic challenges of COVID-19. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 89. DOI: 10.15694/mep.2020.000089.1
6. Kachra R., & Ma I. (2020). Practical tips for faculty development workforce training under pressure in the time of COVID-19 pandemic. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 81. DOI: 10.15694/mep.2020.000081.1
7. Khalafalla, H., & Taha, M. (2020). The assessment clock: A model to prioritize the principles of the utility of assessment formula in emergency situations, such as the COVID-19 pandemic. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 88. DOI: 10.15694/mep.2020.000086.1
8. Sabzwari, S. (2020). Rethinking Assessment in Medical Education in the time of COVID-19. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 80. DOI: 10.15694/mep.2020.000080.1
9. ISSN Print – 2414-5076, ISSN Online – 2617-6688 Педагогіка Pedagogy
10. Taylor, D., Grant, J., Hamdy, H., Grant, L. & et al. (2020). Transformation to learning from a distance. MedEdPublish. Vols. 9 (1): 76. DOI: 10.15694/mep.2020.000076.1
11. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/ru/about/governance/world-healthassembly/seventy-second-world-health-assembly> 25.01.2020.
12. <https://reliefweb.int/report/world/ukraine-points-threat-education-during-war>
13. <https://educateachild.org/explore/barriers-to-education/fragile-and-conflict-affected-situations/armed-conflict>
14. <https://www.unicef.org/education-under-attack>
15. <https://www.nrc.no/perspectives/2018/education-during-wartimew-page/>

*Вперше надійшла до редакції 12.10.2022 р.
Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування*